

İsrail Devletinin Jeopolitik Tahayyülü: Eleştirel Jeopolitik Perspektifinden Bir Değerlendirme

Yeşim BAYRAM¹ & Onur BALCI²

Received: Aug 1, 2024

Reviewed: Aug 18, 2024

Accepted: Sep 3, 2024

Öz

İsrail'in kurulması ve Filistin bölgesindeki varlığı, bugün Ortadoğu'nun en güncel sorunlarından birini oluşturmaktadır. İsrail'in bir devlet olarak kuruluşunu, varoluşunu ve davranışlarını meşrulaştırma yollarından birisi de din-mekân bağlantısıdır. Dini jeopolitik örneği olarak İsrail'in jeopolitik tahayyülü, Tevrat'taki "vaat edilmiş toprak" ve "seçilmiş halk" anlatısı üzerinden inşa edilmektedir. Ayrıca bu jeopolitik tahayyül aracılığıyla coğrafya yeniden anlamlandırılarak bir ulus inşa edilmiştir. Bu anlamda coğrafya devletleri sınırlandıran değil, devletler tarafından tanımlanan ve araçsallaştırılan bir olgu haline gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ana sorunsalı İsrail devletinin kuruluşunda ve eylemlerinde dini referanslarla ortaya çıkan İsrail devletinin jeopolitik tahayyülünü ortaya koymaktır. Eleştirel Jeopolitik bağlamında İsrail-Yahudi jeopolitik tahayyülü ve uygulamaları, kutsal metinler ve metinlerdeki mekân tasavvurlarını referans alan Yahudi siyasalı (Siyonizm) baz alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jeopolitik Tahayyül, Siyonist Jeopolitik, İsrail Vatani, Eleştirel Jeopolitik, Dini Jeopolitik

Recommended citation:

Bayram, Y., Balcı, O. (2024). İsrail Devletinin Jeopolitik Tahayyülü: Eleştirel Jeopolitik Perspektifinden Bir Değerlendirme. *International Journal of Kurdish Studies* 10 (2), 445-463,

DOI: <https://doi.org/10.21600/ijoks.1526236>

¹ Ph.D., Sakarya, Türkiye.; e-mail: bayrammyesim@gmail.com, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-0186-8365>

² Ph.D., İstanbul, Türkiye.; e-mail: blconr34@gmail.com, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4418-4799>

The Geopolitical Imagination of the State of Israel: An Evaluation from the Perspective of Critical Geopolitics

Abstract

The establishment of Israel and its presence in the Palestinian territories have constituted one of the most pressing problems in the Middle East today. One of the ways of legitimising Israel's establishment, existence and behaviour as a state is the connection between religion and space. As an example of religious geopolitics, Israel's geopolitical vision has been built on the narrative of the 'promised land' and 'chosen people' in the Torah. Moreover, through this geopolitical concept, geography has been reinterpreted and a nation has been constructed. Here, geography becomes a phenomenon that is defined and instrumentalised by states rather than limiting them. It is in this context that the main problematic of the study is to reveal the geopolitical imagination of the State of Israel, which emerged along with religious references in the establishment and actions of the State. In context of Critical Geopolitics, Israeli-Jewish geopolitical imagination and practices are analysed on the basis of Jewish Zionistic politics, taking as a reference the sacred texts and the visions of space in these texts.

Keywords: Geopolitical Imagination, Zionistic Geopolitics, the Land of Israel, Critical Geopolitics, Religious Geopolitics

Giriş

Dünyanın dört bir tarafına dağılmış Yahudi toplumunu, geçirdikleri sürgün yıllarında kimliksel anlamda yok olmaktan koruyan, binlerce yıl sonra bir "vatan" kurmaya motive eden şey, dini esaslı bir jeopolitik tahayyülü gerçekleştirme çabası ve özlemi olmuştur denilebilir. Öyle ki bu tahayyül, mekânla (jeo ile) bağı kopmuş (sürgün) Yahudi topluluğunun inancını dahi yeni yorumlarla şekillendirerek beslemiştir. Sürgün yıllarında topluluk olarak "zorluklara direnme" davranış biçimi; esasında yeni bir toplumsal bilincin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Nitekim sürgün yıllarında, kendilerine vaat edilen topraklardan ayrılmak zorunda kalan Hz. Musa'nın kavminin söz konusu coğrafyaya yeniden döneceği inancıyla bir "Yahudi idraki" oluşturulmuştur. Bu haliyle Yahudi toplumunun "ben idraki", sürgünden modern bir devlet

kurulana kadar dini formların muhafaza ettiği ve nesilden nesile aktarılan tarihsel bir bellek niteliği taşımaktadır.

Yahudilerin tarihsel belleğini oluşturan inançlarının kutsal metinleri, onlara seçilmiş halk oldukları ve Tanrı ile yaptıkları ahitte mevcut Filistin topraklarını kapsayan bir toprağın vaat edilmiş olduğunun anlatısıdır. Yine aynı inanç, önemli ibadetlerin birçoğunun kutsal topraklarda gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda Tevrat'ta vaat edilmiş topraklar dışında yaşayan bir Yahudi'nin, Tevrat'ın emirlerini hakkıyla yerine getirmesi mümkün görülmemektedir. Yahudilerin sürgünle topraklarından uzaklaştırılması, bu gerçeği onlar için hiçbir zaman değiştirmemiş ve on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde Siyonizm'le birlikte söz konusu kutsal anlatı uygulama alanı bulmuştur. Başka bir ifadeyle coğrafya kutsal söylemle siyasallaştırılmıştır. Bir kimliğin ve bir coğrafyanın yeniden inşasında kurucu rol oynayan coğrafya, kutsal metinler üzerinden yeniden mekânsallaştırılmış ve bu mekânsallaştırma modern dönem “vatan” inşasını gerçekleştirmenin ve hukukileştirmenin en asli yollarından olmuştur (Cleveland, 2008: 266; Balcı, 2010a: 102-103; Aydınalp, 2010: 194-195).

Yahudi kutsal metinlerinin mekân tasavvuru sadece vaat edilmiş toprak söylemi ile sınırlı kalmamıştır. Mekânsallaştırmanın diğer özneleri olan Kudüs ve Mabet kavramlarıdır. Bu kavramlar üzerinden de Yahudi inancına göre kutsal bir hakikat vasıtasıyla mekân/coğrafya yeniden anlamlandırılmaktadır. Hakikat anlatısı ve onun yarattığı algı, bölgeye ait objektif coğrafi ve/veya tarihi gerçeklikleri anlamsız kılabilir. Bu bağlamda yeni yerleşim birimleri inşa edilirken Filistin halkına yönelik izlenen “coğrafyadan söküp atma” politikaları, kutsal metinler referans alınarak haklılaştırılarak nihai statüko haline geriilmeye çalışılmaktadır (Graudy, 2005: 171; Çağlayan, 2010: 408, 504; Newman, 2004: 143-145; Davutoğlu, 2012: 386-387; Kılıç, 2008: 70).

Kuşkusuz anlatıyı bu şekilde yorumlamak, kimi siyasi coğrafyacıların coğrafyanın fiziki özelliklerinin sabit veriler olduğu yönündeki eğilimini sarsan eleştirel jeopolitik kavramsallaştırmalarıyla mümkün olmaktadır. Söz konusu yaklaşım, coğrafyanın objektif bir gerçeklik olduğu söylemlerine karşı çıkar ve coğrafyanın siyaseti değil, iktidar ilişkilerinin coğrafyaları şekillendirdiğini savunur. Bu bağlamda toplumda en önemli meşrulaştırma araçlarından biri olan din, söylemde siyasetin yerine geçerek mekânı yeniden örerken, iktidardakilerin de dayanak noktasını teşkil ederek siyasi elitlerin uygulamalarında hayat

bulmuştur (Graudy, 2005: 58, 171; Çağlayan, 2010: 408, 504; Newman, 2004: 143-145; Davutoğlu, 2012: 386-387; Kılıç, 2008: 70). Dolayısıyla bir jeopolitik söylem örneği olarak İsrail elitlerinin söylem ve pratikleri bugün hem bir tahayyülün ürünüdür hem de o tahayyülü meşrulaştırma yoluyla gerçekleştiren davranışların kendisi olmaktadır. Bu anlamda yeniden inşa ve mekansallaştırılmanın daha iyi anlaşılması, Yahudi kutsal metinlerinin jeopolitik tasavvurlarını incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Tüm bunlar ışığında bu çalışma İsrail devletinin varoluşuna dair jeopolitik tahayyüldeki din-mekân arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Bu bağlamda Yahudi kutsal metni Tevrat'taki ifadelerin, özellikle “vaat edilmiş toprak” ve “seçilmiş halk” kavramlarının Yahudi devleti (İsrail) jeopolitik tahayyülünde merkezi role sahip olduğu iddia edilmektedir. Başka bir ifadeyle iktidarın bir coğrafyayı şekillendirdiği ve söz konusu kurgu aracılığıyla mekân-ulus (Yahudi milleti) arasındaki ilişkinin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca söz konusu jeopolitik tahayyülün İsrail'in kendi “gerçekliği” haline geldiği ve bu temelde meşrulaştırılan davranışların; İsraililerin varoluşları için elzem olduğu yönünde bir başka algılamaya/gerçekliğe yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda mekân, din, kimlik, davranış ve varoluş arasında bir ilişki kurulduğu görülmektedir.

1. Eleştirel Jeopolitik, Yahudi Jeopolitik Tahayyülü ve İsrail

Bir Uluslararası İlişkiler yaklaşımı olarak jeopolitik, devletlerin sahip oldukları coğrafyalarının sağladığı avantaj ve dezavantajlar çerçevesinde uluslararası ilişkiler sisteminde politikalarını belirlediklerini varsayan bilim dalını ifade etmektedir (İşcan, 2004: 48-49). Mackinder ve Spykman gibi klasik siyasi coğrafyacılarca jeopolitik kavramı coğrafyanın sabit özellikleri üzerinden şekillenen ve iktidarla ilişkisini kısıtlayıcı ve aynı zamanda iktidarı yönlendiren dar bir perspektifle ele alınmıştır (Agnew ve Corbridge, 2003: 3-7). Klasikçilerin temel varsayımına göre coğrafya; gücü ve uluslararası aktörlerin etkinliğini belirleyen değişmez, kalıcı bir unsurdur. Zira onlara göre başkanlar gider yenileri gelir, diktatörler bile ölür ama sıradağlar değişmeden kalır (Spykman, 1942). On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde Friedrich Ratzel ile birlikte jeopolitik kavramı, sadece fiziki ve jeolojik kavramlarla getirilen açıklamaların yetmeyeceği ve bu nedenle mekânı oluşturan tarih ve medeniyet gibi unsurların da belirleyici olduğu görüşüyle dönüşüme uğramıştır (Tezkan ve Taşar, 2014: 30).

İnsanların kutsalları uğruna pek çok savaşa girmesi, jeopolitiğin kültür ve medeniyet gibi verilerle yorumlanmasını anlamlı kılmıştır. Tam da bu noktada eleştirel jeopolitik yaklaşımı, 19.

yüzyılda Batılı devletlerin emperyalist yayılcılığını temellendiren klasik jeopolitik görüşün, doğal sınırlara içkin ya da iddia edildiği gibi objektif olmadığını öne sürmüş ve tüm nötr coğrafi bilgi varsayımlarına karşı çıkmıştır. Onlara göre coğrafya siyaseti belirleyen şey olmaktan ötedir, artık coğrafyanın bizzat kendisi siyaset tarafından belirlenir hale gelmiştir. Bu noktada jeopolitiğin tahayyülü ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda jeopolitik tahayyül, toplumların kendi zaman-mekân tasavvurlarıyla “hikayelerini” anlattıkları, “kendi olma idraki”nin şekillendirdiği ve zamanla yeniden kendini üreten toplumsal bir coğrafi söylem olmaktadır (Yeşiltaş, 2014: 30). Üstelik toplumsal olarak inşa edilmiş bu mekân tahayyülü, aynı zamanda bir varoluşu da haklı çıkarmaya hizmet eden başlı başına bir referans noktası teşkil etme eğilimindedir. Söz konusu tasavvurların ürettiği mekâna ilişkin “gerçekler” artık politikaların üretimine kaynaklık etmekte ve bütün bu siyasaya geniş tabanda meşruiyet kazandırmaktadır (Yeşiltaş, 2014: 39). Mekânı bu şekilde politikleştiren tüm değerler sistemi, kutsallar, ben idrakleriyle jeopolitik, dünya siyasal atlasının değişimini olağanlaştıran meşrulaştıran bir araç olmaktadır (Hacısalıhoğlu, 2006: 4). Günümüzde söylemleriyle bir coğrafyayı mekansallaştıran, değerler sistemiyle örülmüş bu denli apaçık bir “vatansallaştırma” belki de kendine İsrail’de bir Yahudi devletinin kurulmasından daha iyi bir örnek bulamaz. Nitekim sürgünlerle mekândan bağı koparılmış Yahudi toplumunun binlerce yıl sonra, kendi kutsalında vaat edilmiş topraklara dönüşü ve vatan kurma hikayesi yine aynı kutsalın öngördüğü jeopolitik bir tahayyülün gerçekleştirilmesinden başka bir şey değildir.

1.1. Seçilmiş Halk Anlatısı

Coğrafi bilinçle anlamlandırılan coğrafi temsiller, mekânın inşasında onu oluşturan değerler sistemi ile yakından ilintilidir (Yeşiltaş, 2014: 39). Yahudilerin “ben idraki” ile coğrafyayı anlamlandırmaları belli bir coğrafi bilincin ürünüdür. Söz konusu bilinci besleyen ve idraki-zihniyeti oluşturan temel unsurlardan biri de “seçilmiş halk” anlatısı olmaktadır ki bu anlatı aynı zamanda Yahudilere coğrafya üzerinden kendilerini gerçekleştirmeleri için bir “görev” biçmektedir. Nitekim Yahudi inancına göre onlar, Tanrı’nın seçilmiş toprağının sahibi olan seçilmiş kavimdir. Kutsal metinde antlaşmanın sonsuza kadar süreceği belirtilmiştir. Bu bağlamda seçilmiş halk anlayışının ve Tanrı ile İsrail’in arasındaki özel ilişkinin kaynağı, Tanrı’nın Hz. İbrahim, İshak ve Yakub ile yaptığı ahit olmaktadır (Aydın, 2023: 11).

“Avram doksan dokuz yaşına geldiğinde Tanrı inanca göre O’na göründü ve ben her şeye gücü yeten Tanrı’yım, dedi. Benim yolumda yürü kusursuz ol. Avram yüzüstü yere kapandı. Tanrı

seninle yaptığım antlaşma şudur dedi. Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil İbrahim olacak, çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım. Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Antlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyu, sonsuza dek sürdüreceğim. Senin ve senden sonra da soyunun Tanrısı olacağım.” (Tevrat, Yaratılış, 17/1-7).

Tevrat’ın Yaratılış bölümünün ilerleyen ayetleri, seçilmişlik anlatısını şu şekilde devam ettirir: “Kuşkusuz İbrahim’den büyük ve güçlü bir ulus türeyecek, yeryüzündeki bütün uluslar onun aracılığıyla kutsanacak.” (Tevrat, Yaratılış, 18:18). Tevrat’ın ikinci bölümü olan (Mısır’dan) Çıkış ise bugün Yahudi belleğinde çok diri olan şu ayete yer verir: “Şöyle seslenir RAB: Benim ilk doğan oğlum İsrail’dir.” (Tevrat, Çıkış, 4/22). Tanrı, İbrahim’den sonra seçtiği halkla ikinci ahdini Sina Dağı’nda Hz. Musa aracılığıyla yapmış ve şöyle seslenmiştir: “Çünkü İsraililer benim kullarım, Mısır’dan çıkardığım kendi kullarımdır. Tanrınız RAB benim.” (Tevrat, Levililer 25/54). Ayetlerde Tanrı’nın İbrahim’i seçtiği ve soyunu sonsuza kadar kutsadığı, İsrailoğullarının kendi kulları ve İsrail’in O’nun ilk doğan oğlu olduğunun belirtilmesi Yahudilerin kendilerini doğal olarak seçilmiş bir halk olarak algılamalarına neden olmuştur. Kuşkusuz bu seçilmişlik algısı hem mekânın hem de ulusun inşasında merkezi rol oynamıştır.

Bunlarla birlikte Yahudilerin seçilmişliği onlara iki tür sorumluluk yüklemektedir. Bunlardan ilki, ilerde değineceğimiz vaat edilmiş topraklara dönme ve Yahudi Yasa’sına uyma sorumluluğudur. İkincisi ise “seçilmişliği muhafaza etme” sorumluluğudur ki muhafaza etme politikalarının da birçok krize imza attığı görülmektedir. Seçilmişlik Yahudilere kim oldukları şuuru verip “ben idrakleri”ni oluştururken, bunun dışında kalanlar özelinde hedef örüntüleri sunmakta ve çevrelerine karşı takındıkları tutumlarını tayin eden bir kod haline gelmektedir (Aydınalp, 2010: 196). İsrailoğullarının dışında kalanlar olarak “öteki” yaratımı sadece aralarına set koydukları Filistinlilerle kalmamış, Etiyopya’dan Süleyman Operasyonu ile getirilen siyahi Yahudiler olarak bilinen Falaşalar üzerinde de krize yol açmıştır. Benzer olaylarda daha önce İzak Rabin’in özür dilemek zorunda kaldığı gibi, 2006 yılında kan bağıışı kampanyasına katılan Falaşaların bağışladıkları kanların çöpe atıldığı iddiası Yahudi-ari olmayan Yahudi söylemi üzerinden toplumsal ayrımı körüklemiştir (Büyükkara, 2019). Yine aynı şekilde İsrail toplumunda evlilik kurumu farklı mezhepler ya da dinler söz konusu olduğunda, “seçilmiş halk” algısı üzerinden sorunlara yol açmakta ve pratikler yine dini metinlere dayandırılmaktadır.

Örneğin Yasanın Tekrarı'ndaki (Tesniye'deki) ifadelerle göre "seçilmiş halk" başkalarıyla karışmamalıdır: "Kızını onların oğluna vermeyeceksin ve onların kızını oğluna almayacaksın... Siz Tanrınız RAB için kutsal bir halksınız. Tanrınız RAB, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti." (Tevrat, Yasanın Tekrarı, 7/3-6.). Seçilmişlik böylelikle vaat edilen topraklara dönüş sorumluluğunda Yahudilere dayanma gücü vermesinin yanı sıra, kendilerini merkeze diğer milletleri çevreye yerleştiren bir farklılık söylemini de meydana getirmektedir (Aydın, 2023: 11).

Seçilmişliğin merkez-çevre milletler olarak İsrail'i konumlandığı mekansal tasavvurlar en çok haham yazınlarında dikkati çekmektedir. Örneğin Haham Cohen eserinde İsrail'in seçkin milletliğinin temel dogma olduğunu söylemekte ve dünya insanların İsrail ve geri kalan tüm diğer milletler olarak ayrıldığını ifade etmektedir (Cohen, 1949: 104). Bunun dışında haham yazını İsrail'i ve özel olarak Kudüs'ü, "merkez-çevre", "göbek", "ceviz" metaforlarıyla dünyanın kalbine yerleştirmektedir. İleride bahsedileceği üzere söz konusu jeopolitik mekansallaştırmalar "vaat edilmiş toprak" ile "seçilmişlik" kavramı arasında organik bir bağ kurar. Nitekim toprağın kutsal olması, seçilmiş halk olarak İsrailoğulları kavminin kutsallığından ayrı düşünmemek gerekir (Attias ve Benbassa, 2002: 79). Tanrı Tevrat'a layık, çölde yaşayan bu ulustan başka ulus bulamadığı gibi, Sina'dan başka Tevrat'ın açıklanabileceği bir dağ ve Kudüs'ten başka tapınağın inşa edilebileceği şehir bulunamamıştır. Nihayetinde anlatıya göre İsrailoğulları'na verilecek Kutsal Toprak'tan başka toprak da bulunamamıştır (Tevrat, Levililer,13/2).

1.2. Sürgün, Mabet ve Vaat Edilmiş Topraklar Anlatısı

"O gün RAB Avram'la antlaşma yaparak ona şöyle dedi: Mısır Irmağı'ndan büyük Fırat Irmağı'na kadar uzanan bu toprakları -Ken, Keniz, Kadmon, Hitit, Periz, Refa, Amor, Kenan, Girgaş ve Yevus topraklarını- senin soyuna vereceğim." (Tevrat, Yaratılış, 15/18-21)

Yahudi din adamlarının yorumuna göre söz konusu ayetteki sınırların kapsadığı bölgeler şunlardır: Doğu'da Ürdün, Suudi Arabistan'ın büyük bölümü, Kuveyt, Fırat Havzası ve Irak'ın bir kısmı ile Güney'de Sina Yarımadası, Kahire ve Mısır'ın bir bölümü, Batı'da Kıbrıs, kuzeye bakıldığında ise; Lübnan, Suriye ile Van Gölü'ne kadar uzanan Türkiye topraklarının bir kısmı yer almaktadır (Kılıç, 2008: 68). Böylesi geniş çizilen sınırlarıyla Eski Ahit (Tevrat) Yahudi halkının toprakla bağlantısını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda daha ilk bölümü olan Yaratılış ve Çıkış'tan itibaren tam anlamıyla bir mekân kitabı olma özelliğini taşır (Attias ve Benbassa,

2002: 20-22). Ancak vaatten anlaşılacağı üzere toprak Hz. İbrahim için henüz bir sahipliği barındırmaz, çünkü o anda Kenan'da yaşayan başka halklar da vardır. Burası Hz. İbrahim'e ancak soyuna verilecek henüz sahiplenilmemiş bir toprak olarak bir "geleceği/gelecek tahayyülünü" işaret etmektedir. Üstelik geleceğin sınırları yine kutsal kitabın mekân tahayyülünde zamansal bir gerçeklik taşımaktadır: "RAB Avram'a şöyle dedi: Şunu iyi bil ki, senin soyun yabancı bir ülkede, gurbette yaşayacak. Dört yüz yıl kölelik edip baskı göreceksin... Soyunun dördüncü kuşağı buraya geri dönecek. Çünkü Amorluların yaptığı kötülükler henüz doruğa varmadı." (Tevrat, Yarattılış, 15/13-16). Vaadin gerçekleşmesi dört yüzyıl boyunca Yahudi atanın soyundan gelenlerin köle olarak ve baskı altında yaşamasına bağlanmıştır. Nihayet bölüm, Yakup ve ailesinin Mısır'a yerleşmesiyle son bulur. Mısır bir mekân olarak Pentateuhos'un³ son üç kitabındaki mekansallaştırmanın üç ayağından ilkinin oluşturur ki mekansallaştırma şu ayaklar üzerine kurulmuştur: Mısır, Kenan ve Çöl.

Nasıl ki Mısır hem sürgün ve kölelik ülkesi hem de Yakup'un büyüüp çoğaldığı ülkeyse, tıpkı onun gibi çöl de sadece cezalandırma-dolaşma olarak tek taraflı bir mekân özelliğine sahip değildir. Bunun yanında çöl, iki ülke arasında sınır olma özelliğini de taşır, içinden geçilen topraktır. İsrailoğullarına Yasa'nın indirildiği ve onların "kutsal bir ulusa" dönüştüğü yerdir. Kenan ise yönelinen, vaadi gerçekleştirilecek, Pentateuhos'un "kutsal toprak" diye özellikle belirlediği tek ve benzersiz bir toprak parçası olarak tam "çölün dibinde" Horeb Dağı'nda bulunmaktadır (Attias ve Benbassa, 2002: 31).

Vaat edilen toprakların Yahudi jeopolitik tahayyülünün oluşmasındaki bir diğer önemli noktasını yine yeri Tanrı tarafından seçilmiş ve Hz. Süleyman tarafından inşa edilmiş mabet oluşturmaktadır (Aydın, 2003: 13). Kudüs'ü fetheden Hz. Davud'un ölümünden sonra yerine geçen oğlu Hz. Süleyman, Moria Tepesi'nde (Kudüs), Yahudiler arasında Bet-Ha-Mikdaş diye bilinen mabedi inşa ettirmiştir (Tanyu, 1980: 28). İsrail'in bağımsızlığının ve tek tanrı tanrıcılığın simgesi olarak kabul edilen mabet, M.Ö 586'da Babil kralı Nabukadnezar tarafından yıkılmış ve mabedin inşasından 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasına kadar süren sürgün (Galut) döneminin başlangıcı olması açısından Yahudi belleğinde önemli "mekânlardan biri olmuştur (Aydın, 2003: 20).

³ Pentateuhos: Eski Ahit'in ilk beş kitabı, İbranice Torah (Öğreti)

Nitekim mabet, Hezekiel’de simgesel bir toplanma yeri olarak belirtilmekte ve dünyanın ortasına yerleştirilmektedir. Hezekiel’de Kudüs de “ulusların ortasına” yerleştirilmiş ve İsrailoğullarını “toprağın göbeğinde” oturuyor olarak sunmuştur (Tevrat, Hezekiel 5/5; 38/12). Mabedin Yahudi jeopolitiğindeki önemi “kutsallık” ile sınırlı kalmamaktadır. İkinci kez yıkılışına kadar tapınak, iktidar ilişkilerinin kurumsallaştığı ve jeopolitik söylemlerin üretildiği bir yer olması açısından da önem taşımaktadır. Örneğin 66 yılında baş hahamın oğlu Eliezer, her gün Roma baskılarına karşı dini bir otorite olarak başkaldırısını söz konusu mekânda gerçekleştirmiş, Roma’ya karşı birinci Yahudi savaşının işareti mabetten verilmiştir (Attias ve Benbassa, 2002: 65-66). Dolayısıyla kutsal toprak, etkin önderlerin ve siyasilerin görüşlerini dile getirdiği mabedin bulunduğu yer olarak da otoritenin merkezi olmaktadır.

Babil sürgününün Yahudi jeopolitik tahayyülü “vaat edilmiş topraklar” söyleminin gerçekleştirilmesi bağlamında iki önemli etkisinden bahsedilebilir. Bunlardan ilki sürgün sonrasında Yahuduların kendilerini (İsrail’i) ifade etmek için “Yahudi” kelimesini kullanmaya başlamak suretiyle ötekilerden ayrılan bir kimlik oluşumunu tetikleyen muhtevasıdır (Katar, 2007: 461). Bu durum ikinci mabet döneminde ulusal kimliklerini oluşturdukları ve içe kapandıkları bir dönemin kaynağını oluşturmaktadır. İkincil olarak mabedin yıkılması ve Babil sürgünü Yahudi din anlayışında değişikliklere yol açmıştır. Nitekim mabedin yoksunluğu bu dönemde, Hz. Davud’un egemenliğinin yeniden kurulacağı “Mesih Beklentisi”ne dönüşmüştür (Çağlayan, 2010: 425). Mabedin milattan sonra Romalılar tarafından ikinci kez yıkılması literatüre diaspora olarak geçen dünyanın dört bir yanına göç ettikleri süreci başlatmıştır (Balcı, 2010a: 101).

İkinci sürgün dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Yahudilerin Filistin bölgesindeki kültürel varlıkları kısıtlanmış ve mekânla bağlantıları kesilmişse de (Kızıloğlu, 2012: 41) mekândan ve tapınaktan yoksunluk yine toprağın ve tapınağın idealize edilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Mekânla bağın sürdürülmesi hiç şüphesiz Tevrat’ın mekân atıflarıyla sürdürülmüştür. Bu bakımdan Heinrich Heine’nin dediği gibi Tevrat, fiziki anlamda mekânlarından yoksun olan Yahudilerin taşınabilir (ana)vatanı (portatives vaterland) olmuştur (Heine, 1967: 128)⁴. Söz konusu idealize etme ihtiyacı, Mesih ideolojisinin 13. yüzyıldan sonra Kabalacı yorumla tekrar dönüşmesine neden olmuş ve Siyonizm’e (Yahudi siyasi teorisine) kaynaklık etmiştir. Buna göre

⁴ Bu eseri Viyana Üniversitesi’nden temin etmede ve çevirisinde yardımcı olan Özlem Yalçın’a teşekkür ederiz.

geleneksel Yahudilikten kırılmayı ifade eden Kabalacı dönüşümle Mesih, insanın beklemesi gereken bir fenomen olmaktan çıkmış, inananların yönlendirebileceği bir kavram olarak tanrının tekelden çıkarılmıştır (Demirci, 2015: 34). Söz konusu Yahudi Mesianizmi, Mesih'in gelişi için üç önemli jeopolitik tahayyül üretmiştir: Bunlardan ilki, vaat edilen topraklara yerleşilip Yahudi Devleti'nin kurulması, ikincisi kutsal toprak Kudüs'ün yeniden fethi ve sonuncusu Süleyman Mabedi'nin yeniden inşasıdır (Shahak ve Mezvinsky, 2002: 123). Bundan önceki dönemde mabedin yeniden inşası ancak ve ancak Mesih'in insan yönlendirmesi olmaksızın kendiliğinden gelmesine bağlıydı (Aydın, 2023: 13).

Sürgünden bezmiş Yahudi halkına her şeyden önce bir toprak gerekiyordu ve tam da dini inancının İsrailoğullarına bahsettiği toprak kendi asıl halkının gelip onu yeniden doğurmasını ve canlandırmasını bekliyordu (Sand, 2011: 36). Sürgünden sonra mekândan bağı kopmuş Yahudi bilinci, kendini “vaat edilen topraklara dönüş” fikriyle örmüş ve bunu gerçekleştirecek Mesih'i 13. yüzyıla kadar beklemiştir. Ancak 19. yüzyıla kadar siyasi bir örgütlenme kuramayan ve bunu Theodor Herzl'in veya Siyonizm'in “Yahudi Devleti” ile gerçekleştirecek olan Yahudi idrakini dönüştüren önemli ölçüde mabedin yıkılışından sonra Mesih inancındaki dönüşümdür. Yukarıda bahsedilen Mesianizm jeopolitik tahayyülünü Siyonizm'le paylaşmaktadır.

2. Söylemden Pratiğe Yahudi Jeopolitiği

Masih inancındaki dönüşümden beslenen Siyonizm'le birlikte, Siyon kavramı, 1800'lerdeki antisemitizmden kurtuluşun Filistin'de Yahudilerin çoğalması ve bir devlet kurması ile gerçekleşeceğine inanan Yahudiler tarafından politize edilmiştir (Balcı, 2010a: 102). Rusya'daki pogromlar ve Fransa'daki Dreyfus olayı (ayrıca bkz. Zola, 2012); yeni bir antisemitizm dalgasına dair bir algıya yol açarken, Theodor Herzl ile bütünleşen “Yahudi Devleti” kavramının siyasileştirilerek Siyonizm'in doğuşuna kaynaklık etmiştir. Herzl'in 1904'te ölümünden sonra Chaim Weizman Yahudi yurdunun kurulmasında İngiltere'nin desteğini sağlamış ve tarihe Balfour Deklerasyonu olarak geçen mektup bu dönemde yayınlanmıştır (Balcı, 2010a: 103).

1930'larda Hitler'in ve Avrupa'da antisemitizmin güçlenmesi Filistin bölgesine göçleri arttırmış ve 1936'da yaklaşık yüzde 40'a varan Yahudi göçmen varlığı Arapların ayaklanmasına yol açmıştır (Nye ve Welch, 2011: 301). Söz konusu karışıklıkların maliyeti İngiltere için artmış, Mayıs 1947'de Filistin mandasını Birleşmiş Milletler'e (BM) geri vereceğini açıklamıştır. Aynı yıl BM Genel Kurulu Filistin/Eretz İsrail adı taşıyan bölgede Arap ve Yahudi olmak üzere iki

ayrı devlet kurulmasını oy çokluğuyla kabul etmiştir (Sand, 2011: 342; UNGA, 1947). Devam eden süreçte Ben Gurion'un daha sonra "uzun vadede stratejik taktik" olarak nitelediği kararın Yahudiler tarafından kabulü karşısında Arapların BM kararını tanımaması ve Yahudi varlığının meşrulaştırılmasına karşı çıkmaları bugünkü sorunun temellendiği kalıcı düğümlerden biri olmuştur.

Yaşanan kargaşalar esnasında 14 Mayıs 1948'de İngiltere'nin bölgeden çekilmesinden birkaç saat sonra David Ben Gurion, İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmiştir (Cleveland, 2008: 295). Sürecin gelişimi dikkatle incelendiğinde, Filistin'in Yahudi belleğinde bu kadar önemli yer tutmasının sebebini Tanrı'nın Yahudilere kaderlerini Siyon'da tamamlamak üzere seçtikleri vaadinin gerçekleşmesini temsil eden "mekân" olarak görülmesi oluşturmaktadır (Cleveland, 2008: 266). Yahudi tarihi ve benliği vaat edilen topraklara dönüş ve mabedin tekrar inşası üzerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İsrail'in Filistin'de bağımsız bir devlet kurması, takip eden süreçte girdiği savaşların ve Filistin'deki yerleşim politikalarının Yahudi kutsal inancının jeopolitik tahayyülünden ayrı düşünmeyi imkansızlaştırmaktadır. Yahudi kutsal metinlerinin ve inancının jeopolitik tahayyülünün coğrafyayı yeniden anlamlandırın ve onu kendine göre şekillendiren muhtevasının izleri, bu tahayyülün gerçekleştiği İsrail Bağımsızlık Bildirgesi'nde de görülmektedir. Ben Gurion İsrail'in bağımsızlığını ilan ettiğinde Bağımsızlık Bildirgesi'nden şu sözleri dünyayla paylaşmıştır:

"İsrail Toprağı Yahudi halkının doğduğu yerdir. Manevi, dini ve ulusal karakteri burada oluşmuştur. Bağımsızlığına burada kavuştu, hem ulusal hem de evrensel kapsamlı bir kültür kurdu ve ezeli-ebedi Kitab-ı Mukaddes'i tüm dünyaya bağışladı" (Israel State Archives, 2018).

Bu sözler açık şekilde yukarıda Tevrat'tan alıntılanan "vaat edilmiş topraklara" ve "seçilmiş halka" dair söylemlerin bir dışavurumudur. İsrail'in kuruluşunun henüz ilk adımının bu sözlerle yapılması jeopolitik tahayyül ve ben idraki açısından oldukça önemlidir. Toplumsal meşrulaştırmanın en önemli kaynaklarından biri olan dini metin ve zihniyet, politik ve askeri kararlar gibi birçok uygulamanın kutsal bir anlam içinde hukukileşmesini sağlamaktadır (Aydınalp, 2010: 194-195).

Bu bağlamda İsrail'in kuruluşuna metinlerin jeopolitik anlatısı yön verdiği gibi, kuruluşundan sonra da birçok politikasına kaynaklık etmiş ve bu politikaları meşrulaştıran bir araç olmuştur. Örneğin Ben Gurion, 1956 Süveyş Krizi'nde savaşa girmelerinin gerekçesinin, Tevrat'taki Hz.

Davud ve Hz. Süleyman'ın krallıklarını yeniden kurmak olduğunu ifade etmiştir (Graudy, 2005: 58). Aynı şekilde kuruluşa giden süreçte en büyük katliamlardan biri olan ve 254 kişinin ölümüyle sonuçlanan Nisan 1948 tarihli Deyr Yasin Katliamı da Yeşu'nun Kenan'ı ilk fethettiği zaman yaptıklarıyla ve Tevrat'taki şu ayetlerle özdeşleştirilerek haklı gösterilmeye çalışılmıştır: *“Negev’de yaşayan Kenanlı Arat Kralı, İsraililer’in Atarim yolundan geldiğini duyunca, onlara saldırarak bazılarını tutsak aldı. Bunun üzerine İsraililer, “Eğer bu halkı tümüyle elimize teslim edersen, kentlerini büsbütün yok edeceğiz” diyerek RAB’be adak adadılar. RAB İsraililer’in yalvarışını işitti ve Kenanlılar’ı ellerine teslim etti. İsraililer onları da kentlerini de büsbütün yok ettiler. Oraya Horma adı verildi.”* (Tevrat, Çölde Sayım, 21/1-3).

Devamında katliamlara ilişkin referans noktasını Yasanın Tekrarı’nda bulabiliriz: *“Tanrınız RAB mülk edinmek üzere gideceğiniz ülkeye sizi götürdüğünde, önünüzden birçok ulusu -Hititler’i, Girgaşlılar’ı, Amorlular’ı, Kenanlılar’ı, Perizliler’i, Hivliler’i, Yevushular’ı, sizden daha büyük ve daha güçlü yedi ulusu- kovacak. Tanrınız RAB bu ulusları elinize teslim ettiğinde, onları bozguna uğrattığınızda, tümünü yok etmelisiniz. Bu uluslarla antlaşma yapmayacaksınız, onlara acımayacaksınız.”* (Tevrat, Yasanın Tekrarı, 7/1-2.) *“Krallarını elinize teslim edecek; adlarını göğün altından sileceksiniz. Onları yok edene dek kimse size karşı duramayacak.”* (Tevrat, Yasanın Tekrarı, 7/24). Katliamı gerçekleştiren İrgun örgütünün liderlerinden Menahem Begin, Deyr Yasin Zaferi olmadan İsrail devletinin kurulamayacağını yazmaktaydı (Graudy, 2005: 171).

İsrail’de parlamento dışı bir hareket olmasına rağmen dini ve siyasi bir hareket olarak 1974 yılında kurulan Gush Emunim Batı Şeria’da ve Gazze’de yerleşim merkezleri kurmaya başlamıştır. Binlerce militana şemsiye görevi yapan örgütün sloganı yerleşim politikalarının dayanak noktasını açıkça ortaya koymaktadır: *“İsrail’in Kutsal Kitabı’na göre, İsrail’in toprağı, İsrail halkınıdır”* (Çağlayan, 2010: 408). Görüldüğü üzere Batı Şeria’nın kontrol altında tutulmasını Tanrı’nın emirlerini yerine getirmek anlayışıyla özdeşleştiren örgüt yerleşimleri yayma ve güçlendirme hedeflerine dini metinler çerçevesinde meşrulaştırmaktadır (Newman, 2004: 143-145). Yine mekân tahayyülü ve bunun adına yapılanlar dini öğelerle meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Söz konusu hareket Şaron döneminde İsrail’de sağın ve Mesianik Siyonizm’in gelişmesiyle daha da güçlenmiş ve hükümetin yeni yerleşim politikalarında cesaret aldığı en önemli noktalardan biri olmuştur. Devam eden süreçte, yine aynı referanslarla barış görüşmeleri

baltalanmış ve Cenin’de daha önceki katliamlara benzer yeni katliamlar yapılmıştır (Çağlayan, 2010: 504).

Barış sürecin başladığı 1992’den, sürecin 2000 yılında sona ermesine kadar Yahudi yerleşimci sayısı 100 binden 200 bine yükselmiş, 2006’da Ehud Olmert’in yakınlaşma planından (convergence plan) sonra 2008’de duvarın batısında yerleşimler illegal olarak devamlılık göstermiştir (Balcı, 2010b: 53-55). Tüm uluslararası tepkilere rağmen 2009 yılında Likud Partisi milletvekili Benny Begin, yerleşimlerin dondurulması konusunda yaptığı açıklamada inşaatları dondurmanın yerleşimleri tamamen bitireceği anlamına gelmediğini vurgulamış ve yine bu dönemde inşasına başlanan 3 bin yeni konutun tamamlanacağını ve buraya 10 bin yerleşimcinin aktarılacağını belirtmiştir (Reuters, 2009).

Filistin toprağındaki Yahudi yerleşimlerinin meşrulaştırması konusunda kutsal El-Halil (Hebron) şehrinin Tevrat’taki bir ayete dayandırılarak yerleşime açılması konu açısından sarih bir örnek teşkil etmektedir. Dayanağın noktasını; Yaradılış 23/1-20’de anlatılan Hz. İbrahim’in eşi Sara’ya mezar yeri gösterilmesini istemesi üzerine Hitit kavmince gösterilen araziyi 400 şekel karşılığında satın alması hikayesi oluşturur. Bu hikayede 400 şekellik bedel, yüzyıllar öncesinde ödenmiş olsa bile el-Halil’deki Filistinli varlığını Yahudi yaklaşımına göre geçersiz kılmakta, aynı şekilde “seçilmiş millet” ve “vaat edilmiş topraklar” jeopolitik söylemleri de Filistinlilerin yaşadığı bölgelerde Yahudi yayılmacılığını/yerleşimini/işgalini meşrulaştırmaktadır (Davutoğlu, 2012: 386-387). Dini referanslarla coğrafyanın yeniden inşasının gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir diğer konuyu Mescid-i Aksa ile aynı yerde bulunan Süleyman Mabedi’nin inşası oluşturmaktadır. Tapınak, inanca göre Mesih’in gelişini hızlandıracağı için (bkz. Hallsell, 2003: 86 vd.) radikal Yahudilere göre tapınağın inşa edilebilmesi için Mescid-i Aksa ve Kubbet-üs Sahra’nın yıkılması gerekmektedir (Kılıç, 2008: 70). Son yerleşim merkezlerinin inşası politikalarında bahsi geçen kutsal bölgeyi de içine alacak şekilde yayılmacılığın devam etmesi, söz konusu zihniyetin bir ürünü olmaktadır.

İsrail devletinin ilk liderlerinin ulus inşası bağlamında Yahudi kimliği ve İsrail toprakları arasında bağ kurmak için arkeolojiye atıf yaptıkları görülmektedir. Arkeoloji farklı ülkelerden gelen Yahudiler arasında ortak kimlik/ben idraki inşası için bir araç olarak kullanılmıştır. Ayrıca arkeoloji Yahudilerin Filistin’deki varlıklarının meşrulaştırılması için kullanılmıştır (Okada, 2012: 148; Shavit, 2017: 810). Öte yandan Filistinlilerin bu topraklardaki meşruyetinin

sorgulanması için de arkeolojiye önem verilmiştir (Starzmann, 2010: 126; Greenberg, 2009: 35). Bu noktada bölgenin tarihine dair literatürde bir karartma söz konusu olduğu iddia edilmektedir. Başka bir ifadeyle Yahudi jeopolitik tahayyülüne uygun arkeolojik ve antropolojik çalışmalar, Filistin tarihi yapımını gölgelemiştir. Bilinçli bir şekilde bir Filistin topraklarında bir Antik İsrail tarihi canlandırılmak istenirken, Antik Filistin tarihi susturulmaya çalışılmıştır. Bunun nedeni açık şekilde 19. yüzyıldan beri Oryantalizmin İncil çalışmalarının (Bible studies) Antik Filistin'i görmezden gelerek Antik İsrail'e odaklanmalarıdır (Whitelam, 1997: 1). Esasen söz konusu akademik çalışmaların dahi tarih alanında değil ilahiyat alanında ağırlıklı olarak yapılması (Whitelam, 1997: 2-3) İsrail'e dair kurgulanan tahayyüllerin mekân ve din arasında kurulmak istendiğini göstermektedir. Bu anlamda Batıda üretilen “bilimsel gerçekler” yoluyla İsrail'in icat edildiğini veya kurgusunun temellerinin atıldığını söylemek mümkündür (Whitelam, 1997: 3). Başka bir ifadeyle coğrafyanın yeniden ve bir amaç doğrultusunda inşa edildiği söylenebilir. Öte yandan Filistin'in tarihinin İsrail'in kuruluşu ve ona karşı tepkilerle sınırlı bir tarihe hapsedilmesi ve kadim geçmişin sadece Yahudilere ait olduğu bir tarih anlatısı literatürde etkili olmuştur (Whitelam, 1997: 7). Elbette ki bu da aynı jeopolitik tahayyülün, yani Tevrat'ta yüzyıllar önce vadedilen toprak söylemini meşrulaştırmayla ilgilidir. Ayrıca Yigael Yadin gibi kuruluşun ilk dönemlerindeki pek çok İsraili bakanın ve siyasetçinin arkeolog olması jeopolitik tahayyülde alanın önemini göstermektedir. İsrail devletinin kuruluşu, Tevrat'taki bahsedilen eski yerleşimciler tezi ve antik İsrail arasında bir bağıntı kurulmaya çalışılmıştır (Petersen, 2005: 859). Yani Yahudi devletinde bir devamlılık olduğu ve bu topraklardaki varlıklarının meşruluğu ispatlanmak istenmiştir.

Son olarak akılda tutulması ve unutulmaması gereken şey burada anlatılan Siyonist jeopolitik tahayyülün bir uzantısı olarak yapılanlar, “seçilmiş halkın” “vadedilmiş topraklarının” sadece bir kısmıdır. Sürekli zulüm üreten bu davranışlar İsrail devletinin dini referanslarla inşa ettiği ontolojik (varoluşsal) idrakten ileri gelmektedir. Bu nedenle varoluşsal devamlılığını mekân ile iç içe geçirmiş bir zihniyetin, vadedilmiş toprakların diğer bölgelerinde, imkân bulduğunda, benzer eylemleri yapması kaçınılmazdır. Zira kutsal metinlere atıfla oluşturulan toplum ve mekân tanımları, İsrail devletinin aksiyomlarını ve bu aksiyomlar ise İsrail'in davranışsal teorisini ortaya koymaktadır. Pratik ve teori arasındaki uyum ölçüsünde kendi varoluşunu sürdürme gayreti vardır. Bu nedenle bu uyumun dışında bir “varoluş” veya buna engel olabilecek faktörleri (örneğin vadedilmiş toprakların diğer bölgelerindeki milletleri-devletleri) varoluşsal tehdit olarak

görmesi mantıklı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda tersten bir bakış açısıyla böylesi bir jeopolitik tahayyüle sahip olan aktörün varlığı, (vadedilmiş toprakların diğer bölgelerindeki) milletler için varoluşsal bir tehdit olarak görülebilir.

Sonuç

Dünyanın dört bir tarafına dağılmış Yahudi toplumunu, yüzyıllar sonra bir “vatan” kurmaya motive eden şey dini nitelikli bir jeopolitik tahayyülün, jeopolitik söylemleriyle kendini gerçekleştirmesinden başka bir şey değildir. Yahudi kutsal metnin “kutsal topraklar” söylemi ve “vadedilmiş topraklar” mekânsal tasavvuru coğrafyanın din ile belirlenmesine kaynaklık etmektedir. Söz konusu toprakların bir kısmı bugünkü Filistin’i ifade etmektedir. Tevrat emirlerinin bu özelliğinden dolayı inanışa göre Filistin dışında Tevrat’ın emirlerini hakkıyla yerine getirmek mümkün değildir.

Kutsal topraklar çerçevesindeki mekânsal tahayyül; ulusal sınırları belirlerken ve bu sınırların dışında kalan ötekilerle (Filistinliler) arasına net bir çizgi çekerken, içeride ulusal topluluğunu homojen millet (Yahudi) yaratarak stratejik zihniyetini de üretmiştir. Bu bağlamda bugün İsrail devletinin jeopolitik tasavvurundaki homojen millet jeopolitik kodlamasının da pürüzsüz olmadığının altı çizilmelidir. Beyaz, ari Yahudiliğin, İsrail toplumunda yaşayan ve Etiyopya’dan getirilen Yahudiler olan Falaşaları sistem içinde bir türlü yerleştirememesi ve “ötekileştirmesi” bu pürüze örnek oluşturması açısından önemlidir.

Dini metinler referans alınarak oluşturulan “Yahudi idraki” ve “Yahudi jeopolitik tahayyülü” uzun yıllar süren sürgünden sonra Siyonizm düşüncesi ile gerçekleşme imkânı bulmuştur. I. Dünya Savaşı’ndan sonra bölgeye hızlıca göç eden Yahudiler bölgedeki yayılmacılıklarını kutsal metinlerle de destekleyerek meşrulaştırmaktadır. Buna göre İsrail’in iç ve dış politikasına Yahudi kutsal metinlerinin kaynaklık ettiği seçilmiş millet psikolojisi ile jeopolitik tahayyülü yansımaktadır. Öyle ki söz konusu mekânsallaştırma ve ben idraki yerleşim politikaları gibi pek çok (aşırı) davranışın meşrulaştırma aracı olarak sunulmaktadır. Bir başka deyişle, toprak, mabedin inşası ve Filistin bölgesinde yeni yerleşim birimlerinin kuruluşu, dini jeopolitik bir söylem örneği olarak Yahudi elitlerin jeopolitik söylemi ve uygulamaları hem bir tahayyülün ürünüdür hem de o tahayyülü meşrulaştırma yoluyla gerçekleştirecek şeyin kendisi olmaktadır. Sonuç olarak İsrail’in jeopolitik tahayyülü dini öğelerin kullanıldığı ve coğrafyanın siyasallaştırıldığı bir konudur. İsrail kurguladığı jeopolitik tahayyülünü kendi gerçekliği olarak

algılamaya ve bu algılama ekseninde var olmaya devam etmiştir. Bu süreçte Filistinlilere karşı uyguladığı şiddet ve yerleşim politikalarını kendisi için hak görmesi, onun kurguladığı “gerçeklikle” ilgilidir. Bu nedenle İsrail’in söz konusu davranışlara ve benzer meşrulaştırma (din-mekân/seçilmişlik-kutsal topraklar/İsrail) araçlarını kullanmaya devam etmesi oldukça muhtemeldir. Zira İsrail böylesi bir temel üzerine var olmuş ve bunun dışındaki bir pratiği varoluşsal olarak bilmemektedir.

Kaynakça

- Agnew, J., & Crobridge, S. (2002). *Mastering space: hegemony, territory and international political economy*. New York: Routledge.
- Attias, J. C. & Benbassa, E. (2002). *Paylaşılmasayan kutsal topraklar ve İsrail*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, F. (2023). *Yahudilik*. İstanbul: Mahya Yayınları.
- Aydınalp, H. (2010). Sosyal çatışma ve din. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 187-215.
- Balcı, A. (2010a). Dünya çatışmaları çatışma bölgeleri ve konuları (Cilt 1), Ankara: Nobel Yayınları, 99-163.
- Balcı, A. (2010b). Yahudi yerleşimleri ve Filistin sorunu. *Ortadoğu Analiz*, 14(2), 52-57
- Büyükkara, M. A. (2019, Temmuz 8). Etiyopya Yahudileri İsrail için ciddi bir iç sorun. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/etiopya-yahudileri-israil-icin-ciddi-bir-ic-sorun/1525976> [Erişim Tarihi: 30.07.2024]
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi*. İstanbul: Agora Yayınları.
- Cohen, A. (1949). *Everyman's Talmud*. London: J. M. Dent & Sons.
- Çağlayan, S. (2010). *İsrail sözlüğü: Siyonistler, muhalifler, tarihçiler, eylemciler, yerleşimciler, İsraililer*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2012). *Stratejik derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Demirci, K. (2015). *Yahudi mistisizmi veya Kabalacılık: İnançlar ve tarih*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Graudy, R. (2005). *İsrail, mitler ve terör*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Greenberg, R. (2009). Towards an inclusive archaeology in jerusalem: The case of silwan/the city of david. *Public Archaeology*, 8(1), 35-50. <https://doi.org/10.1179/175355309x402745>

- Hacısalıhoğlu, Y. (2006). Kuramsal ve kavramsal bir çözümme: Mekan-güç-çatışma ve jeopolitik. *Türk Coğrafya Dergisi*, (47), 1-14.
- Hallsell, G. (2003). Tanrı'yı kıyamete zorlamak. (Çev. M. Acar & H. Özmen). Ankara: KİM Yayınları.
- Heine, H. (1964). *Geständnisse*. İçinde H. Kaufmann (Ed.), *Sämtliche Werke* (Bd. XIII). München: Kindler Taschenbücher.
- Israel State Archives (2018). The Declaration of Independence. <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/the-declaration-of-independence/> [Erişim Tarihi: 29.07.2024]
- İşcan, İ. H. (2004). Uluslararası ilişkilerde klasik jeopolitik teoriler ve çağdaş yansımaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2), 47-79.
- Katar, M. (2007). İsrail kavminin seçilmişliği üzerine bir araştırma. *Journal of Islamic Research*, 20(4), 172-177.
- Kılıç, D. (2008). Ortadoğu'nun dini jeopolitiği ve günümüze yansımaları üzerine bir deneme. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 65-86.
- Kızıloğlu, S. (2012). İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar geçen süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 35-64.
- Newman, D. (2004). Gush Emunim. İçinde P. Mattar (Ed.), *Encyclopedia of the Modern Middle East and North Africa* (s. 958-959). New York: Macmillan Reference USA.
- Nye, J. S. & Welch, D. A. (2011). Küresel çatışmayı ve iş birliğini anlamak. (Çev. R. Akman). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okada, M. (2012). The preservation and exhibition of Christian church sites in Israel: A case study of the Israel nature and parks authority and the franciscan order. *Orient*, 47, 147-168.
- Petersen, A. (2005). Politics and narratives: Islamic archaeology in Israel. *Antiquity*, 79(306), 858-864. doi:10.1017/S0003598X00114991
- Reuters (2009, Aralık 11). Israeli minister: no real 'freeze' on settlement. <http://uk.reuters.com> [Erişim Tarihi: 16.10.2016]
- Sand, Ş. (2011). *Kitab-ı Mukaddes'ten Siyonizme Yahudi halkı nasıl icat edildi?*. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Doğan Kitap.
- Shahak, I. & Mezvinsky, N. (2002). İsrail'de Yahudi fundamentalizmi. (Çev. M. E. Dağ). İstanbul: Anka Yayınları.
- Shavit, Z. (2017). Mosaic art in modern Israel and the construction of a sense of place. *Nations and Nationalism*, 24(3), 792-816. doi:10.1111/nana.12382

- Spykman, N. J. (1942). America's strategy in world politics: The United States and the balance of power. New York: Harcourt, Brace & Company.
- Starzmann, M. T. (2010). Structural violence as political experience in Palestine: An archaeology of the past in the present. *Present Pasts*, 2(1), 126-141. <https://doi.org/10.5334/pp.29>
- Tanyu, H. (1980). Süleyman Mabedi. İçinde Türk Ansiklopedisi. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Tevrat (t.y.). Kutsal Kitap. <https://www.kutsalkitap.org/online-tevrat-oku/> [Erişim Tarihi: 30.07.2024]
- Tezkan, Y. & Taşar, M. M. (2002). Dünden bugüne jeopolitik. İstanbul: Ülke Kitapları.
- UNGA (1947). Palestine plan of partition with economic union-General Assembly resolution 181 (II) Future government of Palestine. UN. <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/038/88/pdf/nr003888.pdf?token=JqYFKwBwNuHQfC1vD9&fe=true> [Erişim Tarihi: 30.07.2024]
- Whitelam, K. W. (1997). The invention of ancient Israel: The silencing of Palestinian history. New York: Routledge.
- Yeşiltaş, M. (2014). Stratejik Derinlik'in jeopolitik tahayyülü. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 25-56.
- Zola, E. (2012). Suçluyorum. İstanbul: Can Yayınları.